

Inhoud

1. Inleiding.....	1
2. Het wezen van de liturgie.....	1
3. Raamwerk.....	2
4. Liedkeuze en muzikale begeleiding.....	3
5. Praktische uitwerking.....	4
6. De reguliere liturgie.....	5
7. Liturgiecommissie.....	6

1. Inleiding

Het beleid ten aanzien van liturgie is geschreven naar aanleiding van een aantal schriftelijke bronnen, een aantal besprekingen in de kerkenraad, een gemeenteavond, gesprekken met jongeren over liturgie en referentiebezoeken aan andere gemeenten. Het document is definitief vastgesteld op de kerkenraadsvergadering van 13 maart 2018.

Besprekingen met gemeenteleden:

- Bespreking op de gemeenteavond van 19 oktober 2016 onder leiding van ds. den Admirant.
- Bespreking met jongeren op Kompas, Follow Me en Follow Me Next, 13 en 16 januari 2018

Besprekingen in de kerkenraad:

- Bespreking onder leiding van ds. Den Admirant op 19 november 2016
- Bespreking onder leiding van ds. De Leede op 25 november 2017
- Bespreking in de kerkenraadsvergaderingen op 30 mei 2017, 21 november 2017, 6 februari 2018, 13 maart 2018.

Schriftelijke bronnen:

- Actualisatie van de liturgie in de Zenderkerk te Huizen
- Gemeente en liturgie, ds. A.J. Mensink, de Waarheidsvriend
- Lezing ds. Den Admirant, bezinningsmorgen kerkenraad op 19 november 2016
- Lezing ds. De Leede, bezinningsmorgen kerkenraad op 25 november 2017

Referentiebezoeken aan andere kerken van onze modaliteit in Amersfoort, Gouda en Utrecht.

2. Het wezen van de liturgie

Het is belangrijk dat wij beseffen wat het wezen van de eredienst is. Het bijwonen ervan, als samenkomst van de gemeente, vraagt een houding van eerbied en diep ontzag voor de heilige, drie-enige God: Vader, Zoon en Heilige Geest. Het vraagt ook een houding van verwachting dat er iets gebeurt: dat God Zich sprekend tot ons wendt en dat we door Zijn Woord en Sacramenten (doop en avondmaal) worden aangeraakt, ontroerd, blij gemaakt, bemoedigd en vervuld met de Heilige Geest.

In de eredienst worden we door de Geest ontdekt aan onze zonden en mogen we uit Christus' naam vergeving en levensvernieuwing ontvangen. We worden opgeroepen om ons leven in dienst te stellen van onze Heere, onze naaste en de uitbreiding van Gods koninkrijk.

In de eredienst aanbidden en prijzen we onze Heere in gebeden en liederen. We gaan niet als enkeling naar de eredienst, maar vormen in Christus' naam een gemeenschap. Daarom zien we juist in de eredienst naar elkaar om in de voorbede voor elkaar, de wereldwijde kerk en de samenleving.

3. Raamwerk

Als Jeruzalemkerkgemeente staan we voor een gereformeerde identiteit (zie paragraaf 2.1 van het Beleidsplan). Daarom is "Het wezen van de liturgie" (zie punt 2 van dit document) geënt op deze identiteit. Het raamwerk zal hieraan gestalte moeten geven. Dit houdt concreet in:

De liturgie geeft ruimte aan de ontmoeting met onze drie-enige God. Daarom is er plek voor gebed, de woorden uit de Bijbel, de verkondiging en de zang en muziek. God gaat voorop, staat in het middelpunt, en de gemeente antwoordt. De gemeente blijft niet aan de zijlijn staan, maar doet mee. Het is daarom belangrijk dat de gemeente op een Bijbelse en tevens herkenbare, eigentijdse manier wordt aangesproken. De gemeente kan ook op dezelfde wijze antwoorden in bijvoorbeeld het zingen van de liederen. Taal mag daarbij geen barrières opwerpen.

In de liturgie is er volop plek voor de verkondiging van het Woord. Daarin klinken de grote daden van God. Wat God gedaan heeft in Christus. In de verkondiging klinkt het appel tot geloof, bekering en de manier waarop we ons dagelijks leven vorm geven. De woordverkondiging is van het grootste belang om te werken aan een bloeiende gemeenschap. Zij is voluit Bijbels, duidelijk, tijd betrokken, verstaanbaar en vitaal. Zij kan zaken in perspectief zetten en onderwijst ook concreet over belang van geloven en de relatie met onze Heere. Zij gaat in op de relatie met anderen in het algemeen en de onderlinge band in de gemeente in het bijzonder.

Er zijn ook **kinderen** in de kerk. Daarom is er een *kindermoment* vlak voor de preek, waarin kinderen op hun eigen niveau iets wordt verteld over het thema van de preek. Een kindermoment kan worden afgesloten met het zingen van een kinderlied.

Naast kinderen dienen ook **tieners** als een separate groep kerkgangers worden onderscheiden omdat zij zich in een andere leefwereld bevinden dan de gemiddelde volwassene. Om ook tieners aan te spreken is het van belang om in de preek onderwerpen uit het dagelijks leven aan te halen. Jongeren willen graag antwoorden op actuele onderwerpen. Jongeren groeien op in een beeldcultuur en daarom is het goed om niet alleen met woorden, maar ook met beelden te preek vorm te geven.

De liturgie zet aan tot omzien naar elkaar en de wereld om ons heen. De gemeente komt bijeen voor de eredienst, maar zij verlaat de kerk ook weer. In de liturgie is daarom ook aandacht voor de diaconale en missionaire opdracht, die we als christenen hebben. Het diaconale komt tot uitdrukking bij collecten. Zowel diaconie als missie kan van tijd tot tijd een onderwerp van een preek zijn.

Omdat we voor de heilige God samenkomen is er aandacht voor kwaliteit. Datgene wat gezegd, gezongen of gemusiceerd wordt past bij het heilige karakter van de eredienst. Dat betekent dat zowel inhoud als vorm er toe doen. Kwaliteit moet niet verward worden met één bepaalde stijl van preken, of één bepaalde stijl van zingen. Kwaliteit staat ook los van smaak. Het betekent wel dat van de mensen in een eredienst verwacht mag worden dat zij zich terdege voorbereiden. Dit geldt voor de voorganger, de muzikale begeleiding, maar ook voor de "gewone" kerkganger.

De eredienst is samenbindend. Kerkgangers worden bij het binnengaan van de kerk welkom geheten. Ook bij de mededelingen wordt het welkom uitgesproken. Het is daarbij van belang dat nieuwkomers en gasten en ook luisteraars via internet worden aangesproken. In de dienst krijgt het

samenbinden vorm in het zingen, uitspreken van de belijdenis, het ontvangen van de zegen, het gebed (voorbede) en het vieren van het Heilig Avondmaal en de Heilige Doop.

Na de dienst is er koffie of thee, waar jongeren en ouderen, nieuwkomers, gasten en gemeenteleden elkaar kunnen ontmoeten.

Tenslotte gaat de bloemengroet naar gemeenteleden die veelal door ziekte of ouderdom niet meer regelmatig in de kerk komen.

Gemeenteleden, die niet meer in staat zijn om naar de kerk te gaan, kunnen de dienst via internet thuis beluisteren. Er wordt onderzocht of aan de geluidsverbinding ook beeld toegevoegd kan worden waardoor de betrokkenheid bij de eredienst wordt vergroot.

De eredienst wordt ambtelijk geleid, dus door voorganger, ouderlingen en diakenen.

4. Liedkeuze en muzikale begeleiding

Zingen is een vorm van antwoord, belijden, toe-eigening en expressie. Naast de Psalmen zingen we ook andere liederen zoals Christusliederen, liederen bij de heilsfeiten, doopliederen en lofprijzingen op de Drie-eenheid.

Alle liederen die wij zingen moeten passen bij het gereformeerde karakter van onze gemeente en van onze eredienst. Bij het toetsen op geschiktheid letten we op inhoud, melodie en muzikale begeleiding.

Een lied dient **Bijbels verantwoord** zijn. Psalmen kunnen altijd gezongen worden. Gods soevereiniteit, heiligheid en verhevenheid mogen bezongen worden in opwekkings- en aanbiddingsliederen, maar we passen op dat hieraan geen afbreuk wordt gedaan doordat in een lied *de mens met z'n vroomheid* centraal staat, alsof het gaat om ons gevoel en onze vroomheid. We zijn alert op on-Bijbelse overwinningstheologie, alsof er geen kruis dragen en lijden meer is. We zijn alert op remonstrantse invloeden, alsof het draait om de keus van de mens. Niet ons kiezen, geloven en voelen mogen op de voorgrond staan. In liederen moet duidelijk onderscheid zijn tussen God en schepsel. Een evenwichtige liturgie bestaat uit liederen waarin geborgenheid, schuldbelijdenis, verootmoediging, het geschenkkarakter en lofprijzing, de strijd en aanvechting van het geloof en aanbedding een plaats hebben. Ook bij de keuze van Psalmen wordt ervoor gewaakt dat er geen onevenwichtige liturgie ontstaat door een eenzijdige keuze.

De melodie moet **meezingbaar** zijn voor mensen met weinig tot gemiddelde muzikale aanleg. Harde criteria hiervoor zijn moeilijk vast te stellen. De melodie mag de (lof)zang niet blokkeren, maar moet - samen met de woorden - geleidend werken. Natuurlijk mag er plaats zijn voor emotie, ontroering, getroffen zijn, diepe blijdschap; dat was de Heere Jezus ook niet vreemd. Daarbij waken we ervoor dat de menselijke emotie centraal komt te staan in plaats van de Heere God Zelf.

Meezingbaarheid slaat ook op **de taal** die in de liedteksten wordt gebruikt. Voor oudere gemeenteleden zullen de psalmen uit de berijming van 1773 herkenbaar zijn. Voor veel jongeren is dat niet het geval en zal een eigentijdse taal hen helpen ook met het hart mee te zingen.

Voor de begeleiding zijn **alle instrumenten** toegestaan. In de Bijbel worden blaas-, snaar- en ritme-instrumenten genoemd. Niet alle instrumenten lenen zich echter even goed voor de begeleiding van de diverse liedstijlen. Voor de begeleiding geldt dat het de samenzang goed moet ondersteunen. Dat wil zeggen dat het moment waarop de gemeente moet inzetten duidelijk herkenbaar is, dat de melodie duidelijk hoorbaar is maar niet overheerst en dat in het juiste tempo wordt gespeeld.

Het zingen van liederen wint aan aantrekkelijkheid wanneer er **variatie** is in liedkeuze en in vormen van muzikale begeleiding.

5. Praktische uitwerking

De praktische uitwerking is gebaseerd op het raamwerk zoals beschreven in hoofdstuk 3 en liedkeuze zoals beschreven in hoofdstuk 4 van dit document.

In de **morgendienst** wordt Gods Woord uitgelegd en toegepast, met oproep tot bekering en levensheiliging. In de ochtendienst is er oppas voor 0-4 jarigen en klimboom voor 4 tot 6 jarigen.

De **middagdienst** is een leerdienst. Deze dienst is voor de gemeente van belang om te begrijpen wat zij gelooft en belijdt, gekoppeld aan de actualiteit. Deze dienst kan verschillende invullingen hebben. Het kan dan gaan om een specifiek Bijbelgedeelte, de catechismus, een specifiek thema voor jongeren of een ethisch thema belicht vanuit de Bijbel. In deze dienst gaan kinderen tussen 4 en 12 jaar tijdens de preek naar de Klimboom.

In "**speciale**" diensten is er iets meer ruimte voor de liedkeuze. Dit wordt uiteraard in samenspraak met voorganger uitgewerkt. Elk jaar zijn in principe de volgende "speciale" diensten gepland.

- Zes themadiensten, in principe ééns per twee maand.
- Viering op tweede Kerstdag
- Viering op tweede Paasdag
- Viering op tweede Pinksterdag
- Middagdienst op Biddag en Dankdag

Daarnaast zijn er nog de volgende "speciale" diensten:

- Trouwdiensten, onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad
- Rouwdiensten, onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad

We willen we gebruik gaan maken van de volgende liedbundels:

- **Psalmen oud berijmd** uit 1773, omdat deze liederen ons verbinden met de generaties vóór ons.
- **Weerklank***. Deze bundel bevat – naast alle psalmen – liederen, passend bij de gereformeerde belijdenis en de gereformeerde eredienst. De bundel bevat ook liederen uit het Liedboek voor de Kerken (1973), Op Toonhoogte en de Evangelische Liedbundel.
- **Op Toonhoogte**. Hierin zijn liederen opgenomen, die ook jongeren aanspreken en voor hen herkenbaar zijn.

In reguliere diensten willen we **zeven a acht liederen** zingen, waarbij ongeveer de verhouding vier psalmen en vier Bijbelse liederen is. Deze verhouding is een richtlijn en niet in beton gegoten. Psalmen kunnen in zijn algemeenheid goed met het orgel worden begeleid, bij andere liederen is begeleiding van andere instrumenten goed mogelijk.

De toegepaste Bijbelvertaling is de **Herziene Statenvertaling**, die al ongeveer 8 jaar in onze gemeente wordt gebruikt.

---

*Opmerking: Ten aanzien van de **keuze voor weerklank** gelden de volgende overwegingen:

- De criteria die gebruikt zijn bij het samenstellen van de bundel, lijken zeer sterk op de criteria die wij in de beslissing hebben gesteld t.a.v. liturgie en muziek.
- Weerklank is een bundel speciaal gericht op de gereformeerde eredienst om te helpen om het nieuwtestamentische lied te zingen. De groep achter de bundel komt onder andere uit

de hoek van de gereformeerde bond en van andere kerken met een behoudende gereformeerde identiteit.

- Weerklank is geheel zingbaar, er staan weinig onbekende melodieën in en liederen passen bij onze identiteit.
- In de bundel zijn alle 150 psalmen opgenomen. Minstens de helft is de nieuwe berijming die wij gewend zijn te zingen. De overige psalmen zijn nieuwere berijmingen die duidelijker in berijming zijn.
- Weerklank heeft de meeste ons bekende liedboekliederen overgenomen. Daarnaast wordt een aantal nieuwere liederen dan het liedboek. Deze liederen zijn zorgvuldig uitgezocht.
- De bundel bevat een aantal opwekkingsliederen en ook liederen van Sela, het heeft daarom enige overlap met Op Toonhoogte.
- Weerklank biedt bij de gehele catechismus gezangen aan.
- Weerklank is daarom een zeer passende bundel bij onze gemeente en geeft daarom meer keuzemogelijkheden.

6. De reguliere liturgie

Voor de dienst:

- Inleidend orgelspel / muziek
- Consistoriegebed door de ouderling van dienst
- Binnenkomst van de kerkenraad in de kerkzaal
- Afkondigingen en mededelingen door een ouderling.
- Zingen: Aanvangslied.
- Zegenwens en handdruk van ouderling van dienst aan de voorganger
- Stil gebed

In de dienst:

- Votum en groet
- Zingen. Eén lied.
- In de morgendienst: lezen van de Wet en de samenvatting. Moment van verootmoediging. Genadeverkondiging.
- In de middag/avonddienst: de geloofsbelijdenis.
- Zingen. Eén lied.
- Gebed om de Opening van het Woord en de Verlichting door de Heilige Geest
- Bijbellezing
- Zingen. Eén of twee liederen.
- In maal per twee weken wordt op dit moment een kindermoment gehouden.
- Verkondiging
- Zingen. Eén of twee liederen.
- Dankgebed en voorbede
- Collecte voor diaconie en kerk
- Alle kinderen komen terug voor de zegen.
- Zingen, de gemeenteleden gaan daarbij staan
- Uitzending en zegen, de gemeenteleden blijven daarbij staan.

Na de dienst:

- Zegenwens en handdruk van ouderling van dienst aan de voorganger.
- Kerkenraad verlaat de kerkzaal
- Uitleidend orgelspel / muziek
- Dankgebed door de ouderling van dienst in de consistorie.

7. Liturgiecommissie

Het verdient aanbeveling om de implementatie liturgiebeleid in handen te leggen van een liturgiecommissie, met een permanent karakter. Deze commissie kan daarnaast optreden als gesprekspartner voor de predikant. De commissie evalueert op regelmatige basis de invulling van de liturgie en rapporteert aan en wordt aangestuurd door de kerkenraad.

Tenslotte is er een aantal potentiële aandachtspunten, waarover de liturgiecommissie kan nadenken:

- Sacramenten.
- Twee maandelijks zijn er twee kerkenraadsleden beschikbaar stellen voor gesprek aan het eind van de kerkdienst.
- Ontvangstcommissie
- “Randen” van de dienst
- Gebed, speciale voorbede tijdens een dienst (Sonrise, VBC)
- Werken aan bewustwording van het hoe en waarom van de liturgie
- Gebruik van andere muziekinstrumenten als begeleiding.
- Wetslezing, gebed, verootmoediging in een lied en daarna ook de genadeverkondiging.
- Participatie van gemeenteleden in de eredienst.
- Variatie in vormen.
- Toepassing van hulpmiddelen als beamer bij de verkondiging.
- Invulling van vieringen op tweede kerstdag, tweede paasdag en tweede pinksterdag.

De exacte taakomschrijving en de leden die deel zullen uitmaken van de liturgiecommissie zullen nog in de kerkenraad worden besproken en vastgelegd.